

ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ЕКСПОРТНИХ КОМПАНІЙ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Олександр
Бірюк,
керівник сектору
ТОВ «ДКХ
«Девелопмент
Констракшен
Холдинг»

Постановка проблеми. Міжнародна торгівля, відповідно, і експортні операції стали невід'ємною частиною сучасної економіки. Їх обсяги, інші кількісні та якісні параметри майже завжди розглядаються в якості головних аргументів про нарощування глобалізації, її об'єктивний, невпинний характер. В той же час, експортній діяльності притаманний значний динамізм - постійна зміна глобальних, міжкраїнових, регіональних та міжфірмових пропорцій стала звичною ознакою сучасного глобального світу. Можна виділити наступні головні рівні аналізу тенденцій діяльності експортноорієнтованих компаній у глобальній економіці: по-перше регіональна та товарна структура світового експорту; по-друге, докорінні зміни в системі регулювання експортних операцій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання стратегічного розвитку експортноорієнтованих компаній розглядалися в роботах багатьох закордонних та вітчизняних економістів. Зокрема, слід виділити праці Р. Акоффа, В. Андрійчук, І. Ансоффа, Дж. Арженті, О. Барановського, Дж. Дея, К. Ендрюса, Т. Кальченка, Р. Коуза, Д. Лук'яненка, Р. Майзла, Г. Мінцберга, М. Портера, Л. Петрашко, Р. Рамелта, Дж. Сноу, О. Уільямса, А. Чандлера, Дж. Штайнера та ін.. В той же час, говорити про завершеність досліджень вказаної проблеми не варто – існує цілий ряд вагомих теоретичних та прагматичних проблем, які потребують подальшого дослідження.

Постановка завдання. З врахуванням викладеного вище, мета статті – детермінувати особливості розвитку експортноорієнтованих компаній на сучасному етапі розвитку світової економіки та визначити фактори, які впливають на тенденції світового експорту.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розглядаючи стратегії експортноорієнтованих компаній на макrorівні зазначимо, що зростання експорту, як у абсолютних, так і у відносних показниках є характерною ознакою світової економіки, вплив якої не ставиться під сумнів жодним науко-

вцем. Підкреслимо, що кількісна оцінка експортних показників ускладнюється відмінністю методик, що використовуються різними дослідниками (насамперед, міжнародними інституціями), про те можна говорити про існування цілісної картини в цьому питанні, в першу чергу щодо динаміки та перспективного тренду експортних операцій (Рис. 1).

Дані Рис. 1 однозначно засвідчують зростання світового експорту товарів та послуг протягом 1999-2011 рр., що кількісно характеризується наступними параметрами:

- за розглядуваний період абсолютне зростання світового експорту склало 15,0 трлн. дол., тоді як відносний показник – 3,11 рази. При цьому зазначимо, що різке зростання обсягів світового експорту сталося починаючи з 2003 року, тоді як у 1999-2002 рр. його значення коливалося в межах від 7 до 8 трлн. дол.;

- незважаючи на вцілому висхідний тренд показника щорічних темпів приросту, спостерігається його висока волатильність. Середнє значення темпів приросту складає 6,98 %, про те характерною є широкий діапазон відхилення;

- природний симбіоз між експортом та світовою економічною динамі-

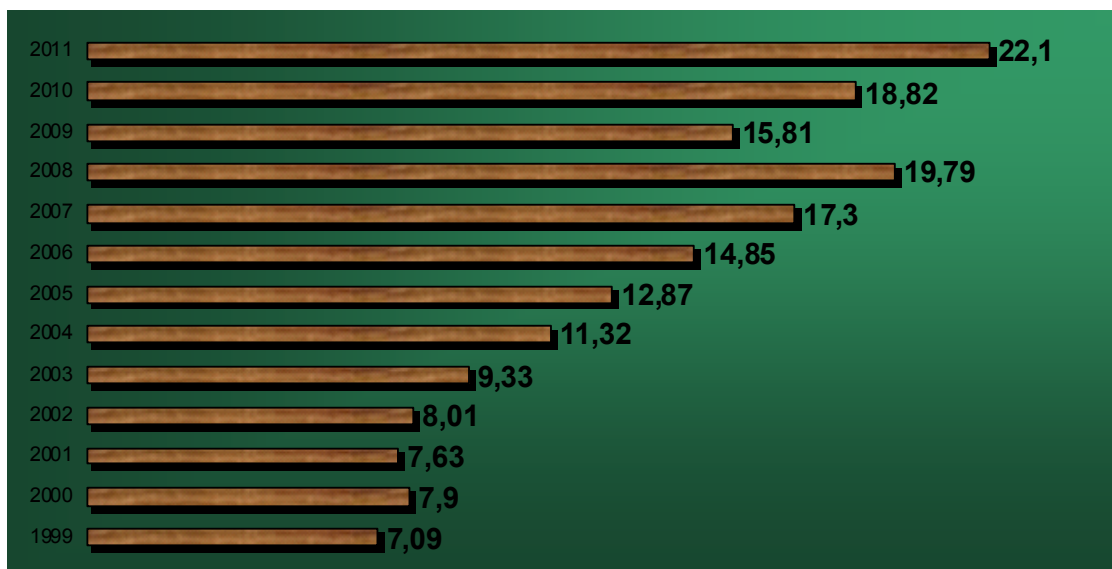

Рис. 1. Обсяги світового експорту товарів та послуг у 1999-2011 рр. (трлн. дол. США)
Джерело: складено автором на основі World Economic Outlook [1]

кою об'єктивно зумовлює адекватну реакцію кількісних показників експорту на фінансово-економічні потрясіння, які протягом розглядуваного періоду припали на 2000-2001 рр. та 2008-2009 рр..

Про те, динаміка показників експорту та їх різноспрямована реакція на вплив глобальних факторів дають можливість нам припустити, що на сучасному етапі розвитку, послаблюється залежність світового експорту від факторів макроекономічного характеру, а на перший план виходять чинники, що характеризують потенціал конкретних експортерів. Ймовірним є використання експортноорієнтованими компаніями в глобальному середовищі певних компенсаційних механізмів, які дають

можливість «замістити» падіння одних зовнішньоекономічних напрямків іншими (рис. 2).

На сучасному етапі розвитку наукової думки, головна увага приділяється питанням диспропорційності економічного розвитку, та домінуванні країн з розвинутою економікою. Багато науковців апіорі визнають домінування в глобальних процесах розвинених країн, а механізми глобалізації розглядаються в контексті реалізації такого лідерства. Окремі з них, навіть розглядають зростання показників світової економіки як прояв короткострокових цілей, експоненціальне зростання, яке призводить до надмірних навантажень на цивілізацію, і розвивають думку про необхідність глобальної рівноваги [3].

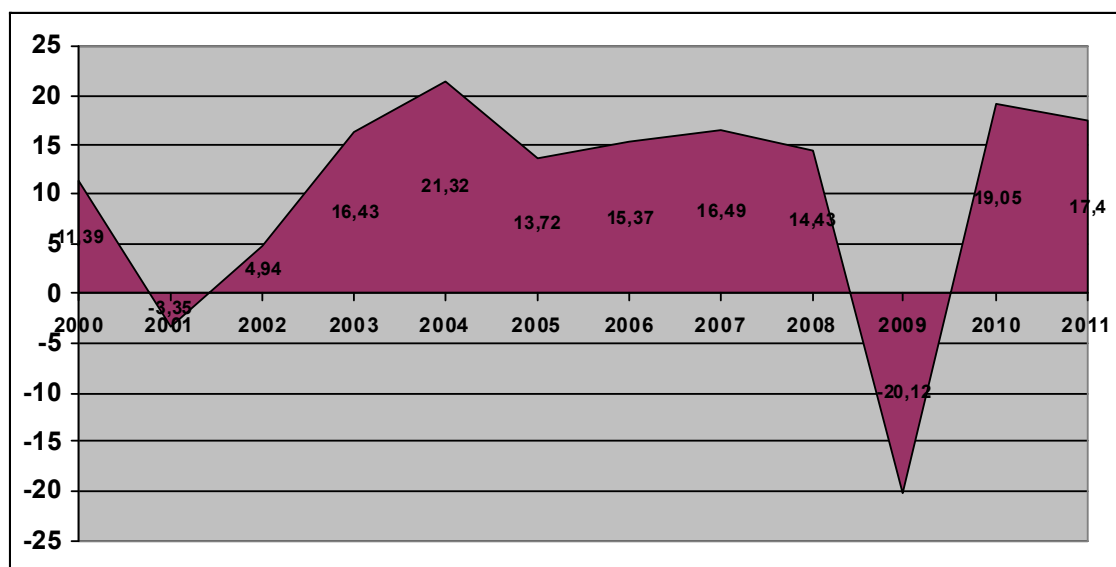

Рис. 2. Щорічні темпи приросту світового експорту (у %)
Джерело: складено автором за даними Міжнародного валютного фонду [2]

Екстраполюючи вказану проблему на рівень конкретних суб'єктів господарювання (у нашому випадку це експортноорієнтовані підприємства) можна говорити про існування цілого ряду значних суперечностей: між необхідністю максимізувати прибутки та ринковий потенціал та соціальними і гуманітарними аспектами різних способів господарювання; між гострою ринковою конкуренцією та бажанням соціалізації розвитку і т.п.. Окрім того, на нашу думку, такий підхід визначально визначає підлеглий характер стратегії підприємств, з країн, що належать до транзитивних економік (рис. 3).

На перший погляд, дані рис. 3 явно ілюструють достовірність тези про домінування групи розвинених країн у світовому експорті. Так, станом на 2011 рік за групами розвинених країн спостерігалася наступна картина: частка найбільш розвинених країн - 62,2 %, частка країн «Великої сімки» - 33,1 %, частка країн єврозони - 26,1 %. Проте, існує ряд чітких тенденцій, які свідчать про послаблення взаємозв'язку між рівнем економічного розвитку та обсягом експортних операцій на рівні країни. Зокрема, це - повільне, але невпинне скорочення частки світового експорту, що припадає на економічно розвинені країни.

Таким чином, поєднавши аналіз щодо динаміки показника світового експорту та його міжкраїнової структури можна зробити висновок, що при збереженні істотної ролі економічно розвинених країн, спостерігається невпин-

не падіння їх частки, а, зважаючи на висхідну траєкторію сукупного світового показника це опосередковано дає можливість підтвердити тезу про те, що на сучасному етапі залежність між рівнем економічного розвитку країни та рівнем її експорту знижується, а центри впливу на експортні показники переміщуються з макrorівня на рівень конкретних експортноорієнтованих підприємств або груп підприємств.

Про те, характеризуючи зростання економічної ролі країн, що розвиваються, та країн з транзитивними економіками необхідно звернути увагу на той факт, що в цій групі країн зіштовхується з економічними диспропорціями другого плану - коли розшаруванням характеризуються держави віднесені до однієї групи (табл. 1).

Дані Табл.1 підтверджують, що серед країн з транзитивними економіками спостерігається значна нерівномірність експортних потоків та їх географічна диспропорція. Звернемо увагу на такий факт - наведені країни за результатами 2008 року мали наступну частку у світовому ВВП: Бразилія - 7,8 %, Китай - 21,7 %, Мексики - 3,6 %. В той же час, за розміром експортних потоків спостерігалася суттєва різниця - частка Китаю в сукупному експорті наведених трьох країн склала 76,0 %. Тобто, можна зробити висновок, що серед країн з транзитивними економіками зв'язок між рівнем економічного розвитку (який характеризується часткою країни у світовому

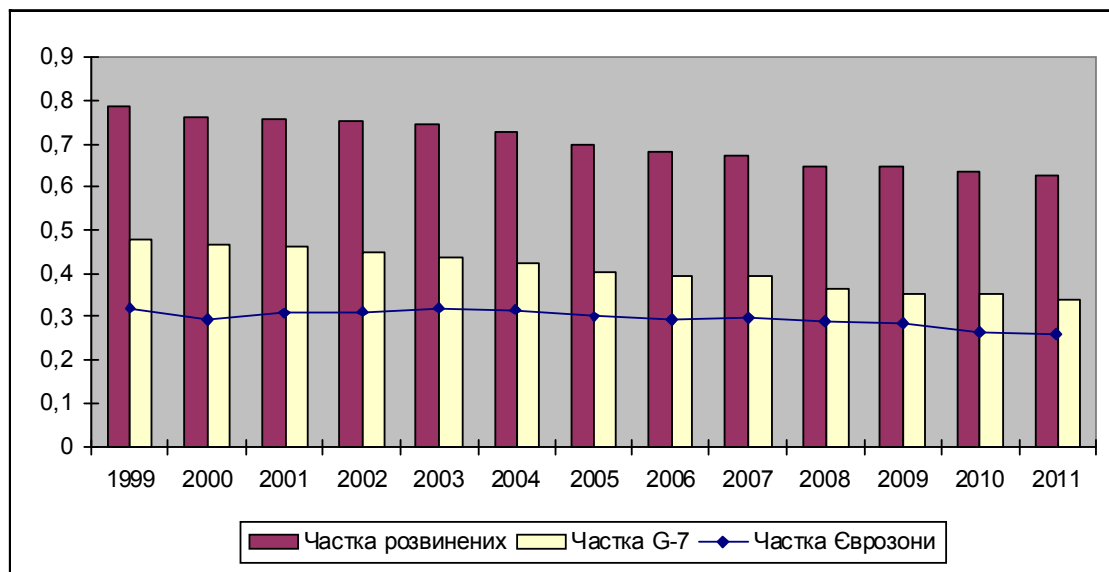

Рис. 3. Частка найбільш розвинених груп країн у світовому експорті
Джерело: складено автором на основі World Economic Outlook [1]

ВВП) та кількісними параметрами експорту послаблюється. Не в останню чергу це можна пояснити особливостями державної політики у сфері стимулювання експортних операцій.

Окрім того, доволі симптоматичним є географічний розподіл експортних потоків. Зокрема, основними ринками збуту товарів з Китаю у 2011 році були: Азія – 672 млрд. дол.; Європа – 331 млрд. дол.; Північна Америка – 324 млрд. дол. Для експортних потоків з Бразилії: Азія – 57 млрд. дол.; Європа – 47 млрд. дол.; Південна і Центральна Америка – 45 млрд. дол. Для експорту з Мексики: Північна Америка – 250 млрд. дол.; Півд. і центр. Америка – 21 млрд. дол..

Аналізуючи географічний розподіл експорту з названих країн, можна зробити кілька важливих висновків щодо стратегії експортноорієнтованих компаній, які їх представляють. По-перше, насамперед вони орієнтуються на швидку експансію на географічно

близьких ринках, про що свідчить наявність серед провідних імпортерів країн із одного регіону; по-друге, важливим аспектом формування стратегії є постачання товарів на найбільш розвинені ринки – європейський та північноамериканський (насамперед, ринок США).

В загальному, характеризуючи міжкраїнові співвідношення експорту (а також співвідношення між групами країн за цим показником) досить часто аргументують домінування провідних країн відносними показниками, насамперед, співвідношенням експорту та ВВП, яке характеризує економічний потенціал країни та його вплив експортну конкурентоспроможність (рис. 4).

Виходячи із даних Рис. 4, можна зробити окремі висновки, що характеризують обсяги експортних операцій у співвідношенні з іншими показниками розвитку світової економіки:

Таблиця 1

Окремі показники експортної діяльності Мексики, Китаю та Бразилії
(млрд. дол. США)

№ п.п.	Країна	Півд. і центр. Америка	Півн. Америка	Європа	СНД	Африка	Азія	Бл. Схід
1	Мексика	20.80	249.52	15.50	0.33	0.46	10.78	0.62
2	Бразилія	44.35	25.51	47.02	4.75	9.26	56.93	10.53
3	Китай	69.8	324.21	331.38	53.82	56.06	672.48	62.64

Джерело: складено автором за даними ITS 2011 [4]

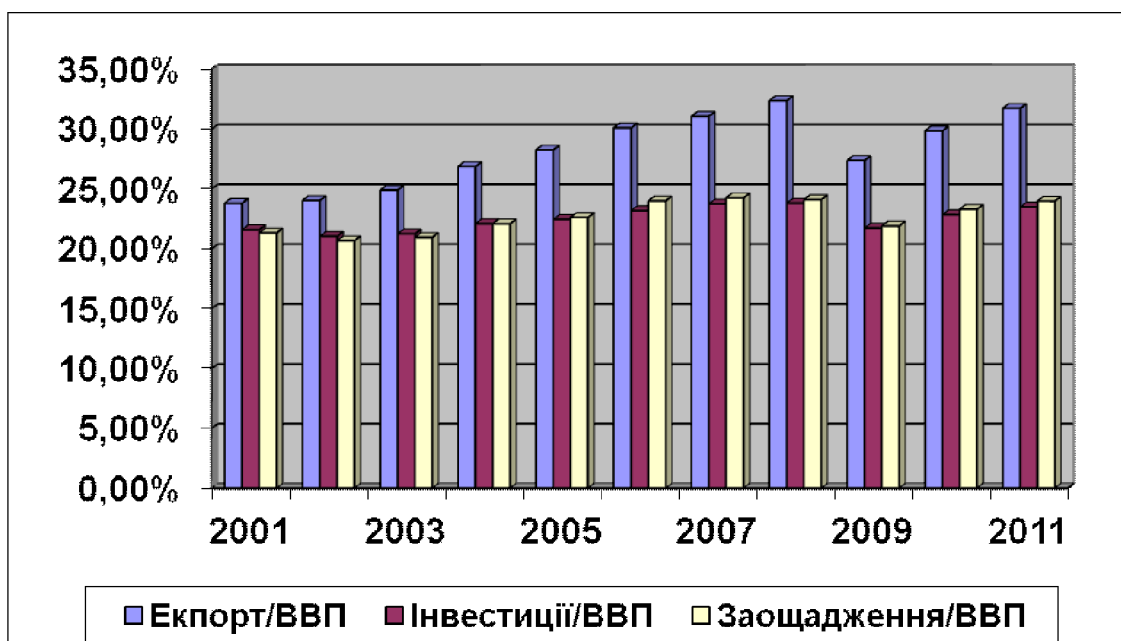

Рис. 4. Співвідношення світового експорту, інвестицій та заощаджень до ВВП (у %)

Джерело: складено автором за даними World Economic Outlook [1]

- по-перше, привертає увагу не-впинна висхідна динаміка коефіцієнта експорт/ВВП в період з 2001 по 2011 рік – за вказаний період він зріс на 8,33 %, при цьому, якщо у 2001-2003 рр. він коливався в межах 23-25 %, то починаючи з 2003 року до 2011 року спостерігається зростання, не зважаючи на кризовий спад 2009 р.;

- по-друге, в порівнянні з ВВП експорт випереджає інші кількісні параметри світової економіки – інвестиції та заощадження. Зокрема, станом на кінець 2011 року показник для експорту становить 31,19 %, для інвестицій – 23,58 %, для заощаджень – 24,0 %. Доволі симптоматичним в цьому плані є факт збільшення різниці між названими співвідношеннями: у 2001 році коефіцієнт для експорту перевищував показник для інвестицій на 3,31 %, для заощаджень – на 3,62; тоді як для 2011 року аналогічні показники становили 8,46 % та 8,02 %;

- по-третє, експорт у порівнянні з інвестиціями та заощадженнями характеризується доволі високим рівнем волатильності. Так, розрахунковий показник коефіцієнту варіації для експорту становить 0,39, для інвестицій – близько 0,31; валових заощаджень – 0,33. Також за рівнем варіації експорт суттєво випереджає світовий валовий внутрішній продукт, коефіцієнт варіації для якого за період, що розглядається, склав 0,28.

Зазначимо, що домінанта розвинених країн та окремих регіонів за кількісними показниками експорту ніяким чином не пов'язується з кількістю експортноорієнтованих підприємств у конкретних національних економіках. Цілий ряд досліджень проведених у вказаному напрямку не виявили істотного зв'язку між часткою країни у світовому експорті та кількістю компаній, які здійснюють експортну діяльність.

На нашу думку, подібну ситуацію можна пояснити дією кількох факторів: по-перше, концентрацією експортних операцій у найбільш економічно розвинених країнах світу серед компаній, що лідирують за обсягами експорту; по-друге, компанії з країн що розвиваються та країн з транзитивними економіками розглядають зовнішньоекономічну діяльність як значимий елемент влас-

ної підприємницької стратегії. Більше того, вони намагаються через вихід на глобальні ринки подолати та компенсувати диспропорції, що притаманні внутрішнім ринкам товарів та послуг; по-третє, слід зважати на той факт, що наведені статистичні дані характеризують експортну діяльність підприємств виробничого сектору, для представників якого з країн, що розвиваються, експорт є першою, базовою ланкою в зовнішньоекономічній експансії.

На підтвердження істинності наведених вище аргументів зазначимо, що в цілому експортна діяльність як у розвинених, так і у інших країнах невинно концентрується. Це, насамперед, проявляється у зростанні частки найбільших експортноорієнтованих компаній у загальних обсягах експорту з окремих країн. Таку тенденцію можна розглядати дwoяко: з одного боку вона суттєво зменшує можливості формування та реалізації стратегій малих та середніх експортноорієнтованих компаній; з іншого, можна припустити що такі процеси в цілому відображають об'єктивну тенденцію, що відображає як рівень державної підтримки найкрупніших експортерів, так і їх здатність протистояти викликам глобальних ринків.

Таким чином, аналізуючи роль експорту та експортноорієнтованих компаній в архітектурі сучасної світової економіки можна, на нашу думку, говорити про існування полірінвевих глобальних протиріч, які характеризують сучасні експортні потоки. Формалізовано їх можна представити наступним чином (Рис. 5).

ВИСНОВКИ

Тобто, на сучасному етапі діяльність експортноорієнтованих компаній у глобальному бізнесі характеризується значними протиріччями як на мeтарівні так і на рівні управлінських рішень для конкретного підприємства. Існування цих протиріч є явищем об'єктивним, притаманним усім без винятку економічним агентам, що функціонують у глобальній економіці. Втім, їх вплив на формування експортноорієнтованих компаній неможливо уніфікувати, ті фактори, що пригнічують експортний потенціал одного підприємства можуть стимулювати розвиток

ПРОТИРІЧЧЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЕКСПОРТНООРІЄНТОВАНИХ КОМПАНІЙ НА СВІТОВИХ РИНКАХ

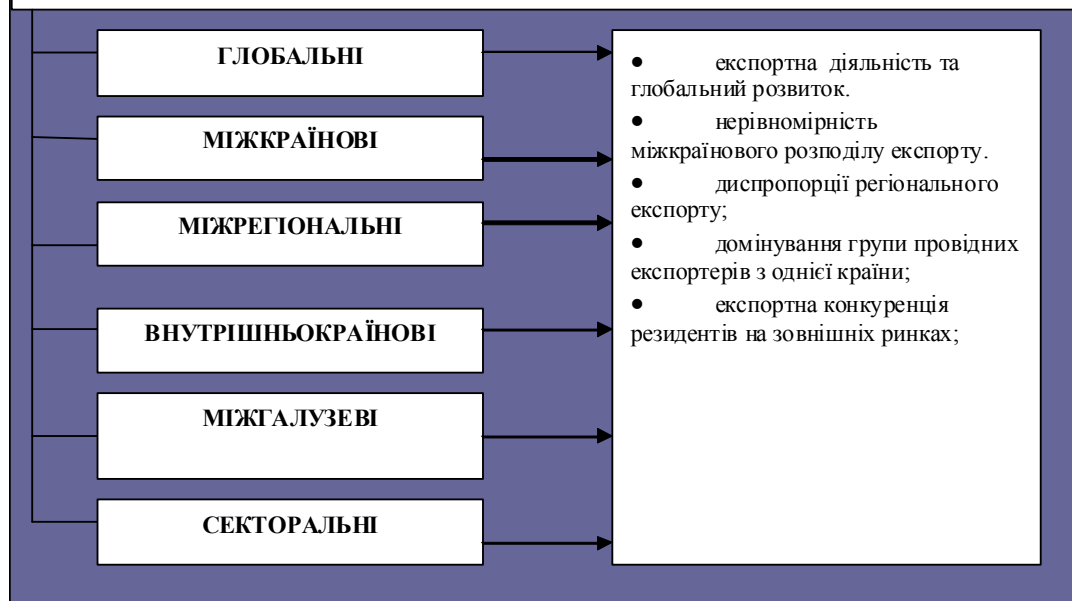

Рис. 5. Протиріччя експортної діяльності у глобальному середовищі
Джерело: складено автором

іншого. Формально, існуюча множина протиріч перетворює процес формування стратегії сучасних експортноорієнтованих компаній на невпинний процес вибору серед існуючих альтернатив, окремі з яких можуть навіть не відповідати місії підприємства.

Існує достатньо чітка аргументація щодо існування залежностей між загальними тенденціями експортних операцій у світовій економіці та стратегією діяльності експортноорієнтованих компаній. Важливим фактором розвитку та тенденцій експортної діяльності в сучасному світі є суттєві зміни в режимах такої діяльності, обумовлені змінами на рівні національного законодавства та міждержавних угод. Проте, зважаючи на глобальний характер впливу цього фактору, його прояв саме як чинника глобалізованого світу, детальний аналіз змін законодавчих режимів експортної діяльності доцільно проводити в рамках вивчення впливу факторів глобалізації на стратегії експортноорієнтованих компаній.

ЛІТЕРАТУРА

1. World Economic Outlook (WEO) April 2012. World Economic and Financial Surveys.
2. www.imf.org.

3. Медоуз Д.Х., Медоуз Л.Л. Рэндерс Й., Беренс Ш.В. Пределы роста/ Пер. с англ. – Доклад проекта Римского клуба «Сложное положение человечества». – 2-е изд. – М.: МГУ, 1991.

4. International Trade Statistics 2011.

5. Томпсон А.А. Стратегический менеджмент: Искусство разработки и реализации стратегии: Учебник для ВУЗов/ Пер. с англ./ А.А. Томпсон, А. Дж. Стрикленд. – М.: Банки и биржи, ЮНИТИ, 1988. – 576 с.

6. Robert S. Kaplan, David P. Norton The Balanced Scorecard – Measures That Drive Performance // Harvard Business Review, January-February 1992, p. 71-79.

7. Parker B. Globalization and Business Practice: Managing Across Boundaries. – London: SAGE Publishing Ltd? 1998. – 655 p.